

ЄВРОПЕЙСЬКА І ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ. КОНЦЕПТИ СПІВРОБІТНИЦТВА

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

Сучасний етап розвитку зовнішньої політики України, метою якої визначено європейський вибір, вимагає чітких критеріїв щодо уточнення місця і ролі Української держави в оновленій парадигмі міжнародних відносин, що обумовлює вибір стратегічних партнерів, на захист і підтримку яких Україна могла би розраховувати при реалізації зовнішньополітичних завдань, оптимізації відповідного рівня взаємовідносин з ними; вироблення дієвого механізму оперативного реагування стратегічних партнерів на загрози Українській державі ззовні.

Європейський вибір України, необхідність європейської інтеграції є одним з найважливіших чинників державної незалежності, політичної стабільності та економічного розвитку країни. Аналіз діяльності виконавчої та законодавчої гілок влади засвідчив, що Україна послідовно реалізує курс на інтеграцію в європейські структури. Сьогодні нашому суспільству потрібна програма дій, реалізація якої сприятиме незалежності України та зміцненню її державності, підвищенню загального добробуту, поліпшенню морально-психологічного клімату в країні, зніме соціальну напруженість в державі та гарантуватиме демократичний шлях розвитку, обраний Українським народом у серпні 1991 року.

Внаслідок свого географічного розташування і розмірів Україна є країною, яка водночас належить до Центральноєвропейського, Чорноморського та Східноєвропейського регіонів, а її територія - інтегруючою між їх складовими частинами. Тому її прагнення до інтеграції у євроатлантичні структури безпеки та знаходження власної ніші у світовій системі розподілу праці носить багатовимірний характер й може бути реалізоване лише шляхом створення і розбудови надійних міжнародних механізмів безпеки на двосторонньому, субрегіональному, регіональному і глобальному рівнях. Усвідомлюючи це українська дипломатія концентрує свої зовнішньополітичні зусилля на розвитку широкого співробітництва з іншими державами, зокрема сусідніми, та міжнародними організаціями включаючи військово-політичні, з метою підвищення передбачуваності і довіри, взаєморозуміння і партнерства, побудови всеохоплюючих і ефективних механізмів регіональної безпеки в Європі та вдосконалення існуючих в рамках ООН механізмів глобальної безпеки.

Аналіз європейського досвіду переконує, що вибір інтеграційних пріоритетів не має бути альтернативним, оскільки участь в одному інтеграційному об'єднанні не виключає можливості участі в іншому. Правомірність останнього положення засвідчує широка практика функціонування існуючих регіональних інтеграційних угруповань.

Заявлений Україною європейський вибір розвитку, складний поступ до поставленої мети – інтеграції до європейських економічних, потребує вироблення прийнятних моделей співвідношення національних інтересів і наднаціонального характеру діяльності інтеграційних утворень. З метою формування зовнішньополітичної складової системи національної безпеки, Україна намагається використовувати і зміцнювати існуючі інституційні механізми міжнародної співпраці – ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО, Раду Європи, СНД тощо. Держава надає значної ваги зміцненню духу солідарності і спільних цінностей, створених цими організаціями. Україна є членом ООН, ОБСЄ та Ради Європи, і активно працює над тим, щоб приєднатися до інших структур в майбутньому, для створити необхідного фундаменту

для втілення одного з ключових безпекових інтересів України – запобігти відновленню розподільчих ліній у Європі.

До переваг, які отримує Україна в результаті співробітництва з європейськими державами можна віднести: залучення фінансових ресурсів, розширення ринку збуту українських товарів; техніко-технологічне оновлення виробництва; більш інтенсивне використання потенціалу України як транзитної держави; освоєння європейського досвіду формування перехідних механізмів до ринкової економіки; раціональний розподіл ресурсів; прозорі механізми господарювання; стабілізація і поступове підвищення добробуту населення; демократичні перетворення.

Наміри європейської та євроатлантичної інтеграції України мають бути пов'язані з обранням і реалізацією визначеної моделі національного розвитку, - в Україні ж рішення про інтеграцію було заявлено, але відповідних конкретних кроків не послідувало. У зв'язку з цим виникли суперечності, які на сьогодні наша держава намагається вирішувати.

На сучасному етапі демократичного розвитку, Україна активно включилася у співробітництво з НАТО: приєдналася до коаліції з роззброювання Іраку; запропонувала країнам НАТО використовувати українські літаки для військово-транспортних перевезень; відкрила бюро військової документації Україна–НАТО, створене на базі управління євроатлантичної інтеграції Генерального штабу Збройних Сил України тощо [1].

Реалізуючи курс на євроатлантичну інтеграцію і прагнучи до поглиблення особливого партнерства з НАТО, українські урядові структури мають виходити з того, що кінцевою метою євроінтеграційної політики держави є вступ її до цієї організації як основи загальноєвропейської структури безпеки. Активно працює у даному напрямку спільна робоча група Україна - НАТО з питань воєнної реформи високого рівня, основною метою якої є продовження Інтенсифікованого діалогу з Північноатлантичним альянсом щодо прагнень України до набуття членства в НАТО та відповідних реформ, реалізації пріоритетних завдань співробітництва Україна - НАТО у сфері реформування сектору національної безпеки і оборони за євроатлантичними стандартами. Передбачається також, що в Апараті РНБО України буде визначено структурний підрозділ з організаційно-технічного забезпечення такої діяльності[1].

З метою поглиблення і розширення відносин прийнято План дій Україна – НАТО, що містить завдання на перспективу: визначення стратегічних цілей і пріоритетів України і створення стратегічних рамок для співробітництва Україна – НАТО відповідно до хартії [5; 6]. Враховуючи те, що Україна і НАТО мають спільне бачення об'єднаної і вільної Європи, а також виявляють спільну рішучість до боротьби з тероризмом, поширенням зброї масового знищення, регіональною нестабільністю та іншими загрозами безпеці, існує можливість поглибити відносини між Україною і НАТО [7].

Загальновідомо, що НАТО створено з метою колективної оборони, але Альянс внутрішньо та зовнішньо трансформувався. Нові зрушення і події було закріплено в новій концепції НАТО, першим кроком до якої стало прийняття брюссельської декларації (30 травня 1989 р.), де йшлося про підвищення відповідальності країн НАТО за стабільність в європейському регіоні. Північноатлантичний альянс на сьогодні – це найміцніший військово-політичний союз, який став разом з ОБСЄ основою системи європейської та євроатлантичної безпеки, одним з основних її інституційних компонентів. Після подій 11 вересня 2001 р., з появою військових баз альянсу в країнах Центральної Азії діяльність НАТО набула глобального масштабу. Членами НАТО стали майже усі європейські держави, в т.ч. три країни колишнього СРСР – Литва, Латвія і Естонія. Також особливий вплив на розвиток відносин між Україною і НАТО

справляє формат співробітництва з НАТО Росії. Україна займає виважену позицію щодо перспектив взаємодії Росії з альянсом, розуміючи, що розбудова стабільної системи європейської та міжнародної безпеки неможлива без належної участі Росії. Тенденція зближення позицій Росії та НАТО в питаннях боротьби з новими загрозами третього тисячоліття створює сприятливі перспективи для України щодо реалізації її завдань з інтеграції в євроатлантичні структури.

Європейська і євроатлантична інтеграція в першу чергу означає подальше політичне та інституційне зближення з ЄС та еволюційне просування до кінцевої мети – інтеграції України до Європейського Союзу. Адаптування українського законодавства до норм Євросоюзу виступає як ключовий інтеграційний елемент. Для здійснення означеної мети є необхідним не тільки відповідати критеріям європейського співтовариства, а й мати налаштованість українського суспільства на просування в європейському напрямку. Поза тим, без відповідної підтримки прагнень України з боку повноправних учасників європейського процесу зазначена проблема не рушатиме з місця. Враховуючи наданий статус країни-сусіда ЄС, який, практично, не змінився із зміною керівництва України і українською євроналаштованістю, держава самостійно визначилась з першорядними завданнями у просуванні до європростору.

Серед пріоритетних завдань зовнішньої політики поза іншими було визначено спеціальну програму „Українська дипломатія назустріч людям”, до якої включено лібералізацію режиму перетину кордонів (для громадян України), реалізацію ідеї створення Спільного реадмісійного простору ЄС–Україна–РФ, приєднання України до Європейської угоди про молодіжну картку, угоди про центр європейських мов і до Болонського процесу – „Відкриємо світ для українців”; максимальне спрощення прикордонного контролю для мандрівників і перевізників – „Кордони України: прозорі для людей і бізнесу, закриті для злочинців”; досягнення конкретних, поетапних результатів у переговорному процесі з ЄС, а саме, отримання Україною статусу держави з ринковою економікою, завершення переговорного процесу.

Багатовекторність української зовнішньої політики – це об'єктивний процес і свідомо оцінка балансу побажань і можливостей України. Окремі політичні чинники, неузгодженість нормативно-правової бази, а головне – різний рівень економічного розвитку не дає підстав говорити про повну інтеграцію України до ЄС у передбачуваному майбутньому. При забезпеченні стабільного економічного зростання значним досягненням слід вважати отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС.

У будь-якому разі Україна повинна буде реалізувати комплекс заходів для адаптації всіх сфер життєдіяльності, беручи до уваги Копенгагенські критерії. Серед них насамперед: у політичній сфері – стабільність інститутів, які гарантують демократію, владу закону, дотримання прав людини, повагу і захист прав меншин; в сфері соціальних інститутів – здатність виконувати зобов'язання члена ЄС, серед іншого – й щодо створення політичного, економічного і валютного союзу [2].

З другої половини 90-х рр. політика посткомуністичних держав стосовно України все більше здійснювалася у контексті формування консолідованої загальноєвропейської політики щодо пострадянського простору в цілому та окремих його держав. Зокрема, участь України у ряді регіональних об'єднань впливала не з реальних економічних і безпекових потреб усіх учасників, а з необхідності залучення Києва до європейських процесів і створення європейської ментальності української політичної еліти.

Реальні ж проблеми у галузі безпеки, що впливатимуть на стосунки обох сторін впродовж відносно довгого часу, формуються саме зараз, після вступу країн ЦСЄ до НАТО і Євросоюзу. Основною тенденцією відносин у цій сфері буде все більше домінування проблематики “м'якої безпеки”, не пов'язаної з військовими аспектами.

Розширення НАТО і ЄС, безсумнівно, збільшить взаємну зацікавленість партнерів у співробітництві у галузі безпеки, що сприятиме поступовій інтеграції України до євроатлантичного економічного та політичного простору.

Для реалізації цих завдань Україна має змінити курс реформ, розробивши власну програму виходу з кризи та економічного зростання країни. Потрібне також запровадження політики протекціонізму з метою підтримки вітчизняного виробника і захисту власного ринку, відновлення купівельної спроможності населення тощо. Отже, без успішного здійснення політичних реформ, нарощування економічного потенціалу і підвищення життєвого рівня населення не буде можливою й інтеграція України в європейські та євроатлантичні структури.

Серед пріоритетних завдань зовнішньої політики поза іншими на найближчий період визначено спеціальну програму „Українська дипломатія назустріч людям”, до якої включено лібералізацію режиму перетину кордонів (для громадян України), реалізацію ідеї створення Спільного речадмісійного простору ЄС–Україна–РФ, приєднання України до Європейської угоди про молодіжну картку, угоди про центр європейських мов і до Болонського процесу – „Відкриємо світ для українців”; максимальне спрощення прикордонного контролю для мандрівників і перевізників – „Кордони України: прозорі для людей і бізнесу, закриті для злочинців”; досягнення конкретних, поетапних результатів у переговорному процесі з ЄС, а саме, отримання Україною статусу держави з ринковою економікою, завершення переговорного процесу про вступ до СОТ, початок роботи над створенням зони вільної торгівлі між Україною і ЄС – „Європейська інтеграція – це перш за все демократичні цінності і стандарти”; просування української культури в світовому цивілізаційному просторі – „Українська культура в світі. Вихід в світовий цивілізаційний простір” [3].

Розширення НАТО і ЄС на країни ЦСЄ призвело до появи нових обставин у політиці України щодо вказаних держав. Адже на формування східної політики посткомуністичних держав вирішальний вплив починають справляти обидві інституції і вона набуває рис консолідованої політики європейських країн. Це, зокрема, стосується створення інтегрованих збройних сил у рамках НАТО і спільної оборонної та безпекової політики Євросоюзу, що поширюється на сферу міграції, боротьби з транскордонною злочинністю тощо. Нові члени обох інституцій не можуть відступати від єдиних підходів, що часто приймаються Брюсселем без достатніх консультацій з ними та в інтересах “старих” західноєвропейських держав. Отже, на початковому етапі існування розширених євроатлантичних структур Україна може зіткнутися з не зовсім адекватною політикою своїх партнерів.

Вагоме значення співробітництва України з європейськими країнами не повинне створювати ілюзії ролі цього співробітництва як єдиного засобу входження України в євроінтеграційні процеси. Як зазначають керівники української держави, базовими пріоритетами при цьому є: зміцнення дієздатності держави, рішуче обмеження тіньової діяльності та олігархізації, зміцнення позицій національного капіталу, інституційне забезпечення реформ, розвиток конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників, макроекономічна стабілізація, ефективна регіональна політика. Ключовими і першочерговими внутрішніми проблемами є подолання бідності, утвердження доступної кожному медичної допомоги; здійснення пенсійної реформи; створення належних можливостей для отримання кожним громадянином якісної освіти.

Попри вимушену багатовекторність з самого початку існування незалежної держави українське керівництво проголошувало стратегічну мету приєднання до західної євроатлантичної цивілізації як до простору стабільності та економічного процвітання. Інтерес до довготривалого стратегічного співробітництва України із Заходом лежить у багатьох сферах. Перш за все, мова йде про потребу в технічній та

адміністративній допомозі (особливо у сфері законодавства й управління) для зміцнення молодого державності. Крім того, членство у двох найбільш впливових організаціях (НАТО і ЄС) відкриває доступ до інвестицій і сприяє значному збільшенню рівня торгівлі із Західною Європою, а в недалекому майбутньому – і вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). А від Заходу можна отримати надійні гарантії безпеки. По-третє, співробітництво з указаними інституціями надає українській політичній еліті психологічну впевненість і відчуття приналежності до клубу процвітаючих країн. Нарешті, тиск з боку євроатлантичних інституцій необхідний для дотримання демократичних принципів суспільного життя й формування відповідної політичної культури.

Поза тим, без відповідної підтримки прагнень України з боку повноправних учасників європейського процесу зазначена проблема не рушатиме з місця. Враховуючи наданий статус країни-сусіда ЄС, який, практично, не змінився із зміною керівництва України і українською євроналаштованістю, держава самостійно визначилась з першорядними завданнями у просуванні до європростору.

Таким чином, головним стримуючим фактором реалізації європейської і євроатлантичної інтеграційної політики України є внутрішні процеси – економічні, політичні, соціокультурні, адаптація яких до європейських норм і стандартів здійснювалась надто повільно й суперечливо. Адаптування українського законодавства до норм Євросоюзу виступає як ключовий інтеграційний елемент. Для здійснення означеної мети є необхідним не тільки відповідати критеріям європейського співтовариства, а й мати налаштованість українського суспільства на просування в європейському напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетень НАТО - № 32. - 2008 р. // <http://www.brsfa.gov.ua/>.
2. Інтеграція України. Шанс на дорослішання // Віче. – 2002. – № 11. – С.5.
3. Неделя Украины. – 2008. – 14 жовт.; // <http://www.mfa.gov.ua/>.
4. Постанова Верховної Ради України „Щодо відносин України і Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО)” (23 квітня 1999 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20 – 21. – Ст. 193.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Верховним головнокомандуванням об’єднаних збройних сил НАТО в Європі та Верховним головнокомандуванням об’єднаних збройних сил НАТО на Атлантиці про забезпечення підтримки операцій НАТО з боку України” // Урядовий кур’єр. – 2003. – 19 лип
6. Указ Президента України „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 липня 2004 року „Про дальший розвиток відносин з НАТО з урахуванням результатів засідання Комісії Україна—НАТО на найвищому рівні 29 червня 2004 року” // Урядовий кур’єр. – 2004. – 15 лип.
7. Українські офіцери служитимуть в частинах НАТО // <http://www.ForUm.ua/> 14 червня 2006/; Інтерфакс-Україна. – 2006. – 14 черв.
8. Коментар МЗС України щодо Цільового плану Україна – НАТО на 2006 р. / Заява МЗС України. – 2006. – 1 квіт. // <http://www.mfa.gov.ua/>.